

EL CÒLERA A L'ESCALA, ARA FA 100 ANYS

Durant el segle passat, L'Escala visqué dues calamitats públiques: la primera, la pesta de l'any 1836; i l'altra, el còlera de l'any 1885, ara en fa cent de justos.

De la primera ja en vaig parlar a L'Escalenc del mes de novembre de l'any 1982. En ella—com us recordava—moriren 408 escalencs en el curt període de 5 mesos, els darrers del 1836.

Uns anys després, quaranta nou en concret, la nostra vila tornava a ésser sacsejada per una epidèmia que portaria la mort a moltes llars escalenques i la por i el pànic a la resta.

En aquesta ocasió moriren 39 persones, 369 menys—com podeu comprovar—que l'any 1836. Però 39 defuncions suposen un número prou significatiu i els fets, prou dramàtics com perquè l'any 1885, del qual enguany s'acompleix el primer Centenari, resti escrit en lletres de motlle com una de les pàgines més negres de la història de la nostra vila.

Com a nota curiosa, hem d'indicar que quan escrivim aquestes línies, encara hi ha un escalenc en vida que ja era al món quan s'esdevingué aquesta tragèdia, tot i que només tenia quasi dos anys.

Com ben segur molta gent haurà endevinat, ens estem referint a en Pere Callol i Tutau, que el dia 25 d'aquest mes acomplirà 102 anys i que actualment viu a Girona, en una residència destinada a la gent gran.

Abans d'entrar de ple en el tema, també és anecdòtic observar que, donat el poc espai de temps entre ambdues tragèdies, foren molts els escalencs que visqueren d'aprop els dos fenòmens, ja que si una persona—posem per cas—tenia 15 anys l'any 1836—per dir una edat amb capacitat de comprendre i recordar—, a l'any 1885 en tenia 64, quan encara devia tenir molt viva i palpitant a la memòria el record de l'anterior tragèdia.

La vivència directa i personal dels fets del 1836 i l'explicació i relats a fills i néts per part dels que en foren testimonis i protagonistes 49 anys abans va fer que la gent escalenca visqués sota el signe del drama durant bona part del segle XIX.

A més, tinguem present que segons un historiador hi hagueren a L'Escala dues epidèmies més durant el segle passat—segons ell els anys 1854 i 1865, respectivament—, si bé que de molta menys importància que les referides⁽¹⁾.

Tot això pot ajudar a comprendre en part els molts casos d'histerisme—ratllant la bogeria—que es varen produir durant el temps que va durar el còlera, i en relació a tot el qual ens en parla molt bé el metge de L'Escala, aquella època, el Sr. Rosend Pi, en un llibret publicat per ell mateix i titolat «El Còlera en la villa de La Escala», gràcies al qual tenim documentació de primera mà del que va succeir aquell calorós estiu del 1885.

A més del que podem haver llegit en aquest fulletó, són molts els que, de petits i més grandets, haurem sentit explicar als nostres pares i avis—als quals, a la vegada els havien contat—fets, casos i anècdotes viscudes aquells dies, que, per la seva minuciositat i concreció, i perquè no, fantasia, no figuren en l'esmentada publicació que pretén ésser més científica que no pas un relat històric i detallat.

Ens explicaven els nostres avis—i així devia ésser—que el pas dels fèretres era continu pels carrers de L'Escala, que el toc incansable de les campanes era corprenedor, que als afectats del còlera se'ls donava el menjar des del carrer ja que ningú no gosava entrar a casa seva, que algunes botigues despatxaven les mercaderies «pel forat dels gats»; es deia, fins i tot, que enmig de la confusió i nerviosisme frenètic que vivia aquells dies es podria haver enterrat algú que semblava mort però que encara tingués l'alè de vida.

Ens contaven també que l'Ajuntament, a fi de mantenir la moral del poble el més elevada possible—cosa difícil però sumament necessària—feia tocar sardanes molt sovint i, d'aquesta manera, fer distreure a la gent. Es deia també que pels carrers de la població es cremaven feixos de romaní i altres plantes flairoses a l'objecte de netejar l'aire enrarit que es respirava.

Pensant, ara de gran, en totes aquestes explicacions que, de petits, escoltàvem amb la boca oberta i sense respirar, comprenc que els nostres avis poguessin barrejar i confondre les dues tragèdies tan veïnes en el temps, i que alguns d'aquests relats que ens poden semblar de fantasia fossin més de l'any 1836 que no del còlera del 1885, ja que no produeix el mateix impacte popular 408 morts que 39.

De tota manera, tinguem en compte que aquestes 39 defuncions es produïren en només 40 dies, ja que el primer cas s'enregistrà el dia de Sant Jaume, 25 de juliol, i l'últim, el 5 de setembre, darrer dia de la Festa Major, una festa que, sens dubte, aquell any no se celebrà,

en senyal de dol, ja que el còlera estava pràcticament extingit.

Els dies de més intensitat foren del 7 al 16 d'agost, data en que el còlera començà a disminuir els seus malèfics efectes.

Quan es tingué notícia que a l'Estartit i Torroella de Montgrí—no oblidem que aquesta pesta afectà a moltes poblacions de tot el món—hi havia casos de còlera, el pànic ja es deixà sentir a la nostra població de manera alarmant.

El primer que es va fer consistí en convocar la Junta Local de Sanitat per prendre les mesures corresponents per a evitar l'entrada del còlera a L'Escala, cosa que, com es pot comprovar, no es va aconseguir.

Es dictaren diferents prevencions higièniques per pal·liar en la mesura possible els efectes de l'epidèmia. S'organitzà una col·lecta popular, de la qual es recolliren 2.600 pessetes, quantitat que la Junta de Sanitat considerà suficient per adquirir una bona quantitat de sulfat de ferro i clorur de calci, ja que de clorur de zenc i àcid fènic, l'ajuntament ja en tenia en reserva.

Es va organitzar un servei sanitari local, compost de voluntaris escalencs, a qui es proveí de substàncies químiques (àcid fènic, clorur de zenc, sulfat de ferro, etc...) La missió d'aquesta gent voluntària era atendre els malalts més pobres, els que no tenien familiars, i desinfectar robes, cambres i tot el que pogués propagar els gèrmens de la pesta.

Quan es produïa una defunció, aquests assistents s'encarregaven de desinfectar la casa, tancant a clau i forrellat totes les cambres i compartiments, penjant les robes a l'interior, cremant-hi una bona quantitat de sofre.

Un dels altres objectius de la Junta fou proporcionar a la gent més necessitada de la població—que aleshores era molta—els aliments indispensables per a fer front a l'enfermetat. També es va posar a disposició del personal sanitari un important dipòsit de gel, element gairebé imprescindible en aquest tipus de malalties.

Cal remarcar que, malgrat les mesures preventives que prengueren els components del Servei Sanitari que es muntà aquells dies, exposaren contínuament la vida. Tant fou així que dos d'ells la perderen.

La direcció sanitària fou portada pels dos metges de la localitat, els senyors Rosend Pi, autor del citat llibret, i Rafel Juli. El Sr. Pi, en el seu encertat fulletó, posa un interès especial en el bon comportament de les dues farmàcies—la del Sr. Forn i la del Sr. Guillot—que hi havia, en aquella època, a L'Escala, les quals, a més de trobar-se ben proveïdes de quants medicaments podien fer falta, tingueren les portes obertes dia i nit, dies feiners i festius mentre durà l'epidèmia. Aquests metges treballaren incansablement per a atendre tots els malalts, però, a més de curar, encaminaren el seu esforç a aixecar la moral i els ànims de la població que, com és de suposar, estaven per terra.

L'estat anímic i moral en circumstàncies com aquelles jugava un paper preponderant i podia contribuir a bona part de l'èxit que es podia obtenir i així succeí en tots dos sentits: la por, el terror, l'histerisme, el decaïment, perjudicaren en molts casos, empenyent cap a la mort; per contra, esperits animosos i persones serenes tingueren en aquestes qualitats la millor medicina per a salvar-se.

El senyor Pi finalitza el seu llibret exposant el quadre d'invasions i defuncions enregistrades durant l'epidèmia, que fou el següent:

● Nombre general d'invasions		239
● Forma clàssica	{ Homes	79
	{ Dones	113
● Forma medular	{ Homes	8
	{ Dones	39
● Nombre general de defuncions		39

El Sr. Pi diu que no té dades de les edats de les persones afectades, ni nosaltres tampoc, però sí podem donar unes curiositats estadístiques que hem recollit del Llibre de Defuncions de la Parròquia.

Si el senyor Rector mossèn Josep Casas, quan la pesta de l'any 1836, explicava, entre d'altres detalls, la causa de la mort, mossèn Jaume Rovira, rector durant l'epidèmia del còlera, no menciona en cap partida el mot «còlera» ni dona cap mena d'explicació. Les seves partides són ben concises. Després de transcriure l'afiliació del difunt, es limita a anotar si reberen o no els Últims Sagraments i si feren